

a pénzek művészettörténetével. Szívesen olvastunk volna pl. arról, hogy az egyes stílusváltozások miként tükröződnek és vezethetők végig a pénzeken, illetve azok mennyiben hatnak esetleg más művészeti ágakra. Hasznos lett volna egyes esetekben a külföldi analógiák közlése, vagy ha ilyen nincs, ennek megemlítése. Feltételezzük, hogy a művészettörténeti megállapítások hiányát a meglehetősen korlátozott terjedelem okozta.

Amint ebből a rövidre fogott ismertetésből is látható, H. munkájának fő súlyát a budai veretek korpuszának megalkotására és levonható numizmatikai megállapítások leszögezésére helyezte. Ezen a téren a munka rendkívüli jelentőségű és nélkülözhetetlen lesz fővárosunk története kutatóinak, történészeknek, régészeknek és művészettörténészeknek egyaránt, s a maga nemében a klasszikus kézikönyv szerepét fogja játszani, s ez H. személyes érdeme.

Németh Annamária

Településtudományi Közlemények (1952—1959) 1—11. szám

A Településtudományi Közlemények a Budapesti Műszaki Egyetem (1952 novemberétől az Építőipari Műszaki Egyetem, 1956 júniusától az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem) Városépítészeti Tanszékének kiadásában 1952 júniusában indult, Perényi Imre egyetemi tanár szerkesztésével (1956 júniusától Keresztély György szerkesztői munkatársaságával; korábban szerkesztésben részt vett Valló István is), előbb sokszorosított, majd 1954 júniusától nyomtatott formában. A Településtudományi Közleményeknek 8 év alatt összesen 11 száma jelent meg, az utolsó 1959 áprilisában.

A Közlemények célját az első számban Perényi Imre határozta meg, felismerve azt, hogy „új települések létesítése, meglévők fejlesztése, átalakítása csak egy vezető tudományos elmélet alapján képzelhető el”. S ez a tudomány a szocialista településtudomány, amelynek „meghonosítását a közvetlen gyakorlat, a szocializmus építése teszi szükségessé”.

Mivel Magyarországon a települések összefoglaló problematikája korábban felparcellázódott az egyes tudományágak (történettudomány, néprajz, fizikai és gazdasági földrajz, művészettudomány, közlekedéstudomány stb.) között, a települések problémájának vizsgálata „átfogóan, egészben nem történt meg”. A Közleményekben Perényi azt a célt tűzte ki, hogy összegyűjtsék és egységbe foglalják „mindazon ismereteket, amelyek a településekkel és azok környezetével (kialakulásával, funkcióival, megjelenésével, gazdasági-műszaki kérdéseivel) foglalkoznak, és feladata, hogy a települések létesítésére, rendezésére, fejlesztésére irányító szempontokat és módszereket szolgáltatasson”.

A Településtudományi Közlemények célja megindulásától máig az, hogy a településtudományt a tudományok és a népgazdaság rendszerébe illessze be, tehát ezek a célok eleve elméletiek és gyakorlatiak.

Az elgondolás az, hogy az egyes települések gazdasági (fejlesztési) és műszaki tervezésének kidolgozását megfelelő elméleti előkészítés előzze meg. Az egyes települések fejlesztési tervei (település és környéke, táj), a közlekedési fejlesztési tervek, a meglévő települések rendezési tervei, az új települések építési tervei, s ezeken a településeken a műszaki létesítmények tervezése nem képzelhető el megfelelő elméleti előkészítés nélkül. Ennek alapján fontosnak tartják, hogy a Közlemények foglalkozzék a gyakorlati kérdések mellett az elméleti „résztudományok”-kal is: a tájak történetével, a tájak gazdasági földrajzával, a településtörténettel, településvizsgálattal, s elméletileg a regionális és településtervezéssel is.

A Közlemények eddig megjelent számaiban közzétett tanulmányok az elméleti és gyakorlati célok megoldását igen jelentősen szolgálják. A tanulmányok fő témakörei, jelentkezésük időrendi sorrendjében, a következők: a magyar várostörténeti kutatás előkészítése (1952. november), a regionális tervezés (1953 december), a falufejlesztés (1954. július) és a városfejlesztés (1955 március).

A magyar városépítés történetének előkészítését Borbíró Virgil, Dercsényi Dezső, Granasztói Pál, Kardos György, Perényi Imre és Valló Istvánból álló szerkesztő bizottság végezte el, s a Közleményekben közzétették a munka tartalmi vázlatát, az általános irányelveket és szempontokat tartalmazó bevezetést, valamint a magyar városépítés-történet vázlatát (ez Borbíró munkája). Borbíró és Valló 1953 áprilisában külön cikket jelentetett meg a magyar városépítés-történeti kutatás feladatairól és módszertanáról. Mivel sokféle tudomány tett már kísérletet arra, hogy „a városjelenséget elfogadható meghatározással közelítse meg”, s a célhoz nem jutottak el, Valló azt állítja, hogy „csak az összes szempontokat s az élet minden megnyilvánulását átfogóan figyelembe vevő synoptikus szemlélettel lehet választ adni arra a kérdésre, hogy mi a város”. Ez a szemlélet élő organizmusnak tekinti a várost, amelynek minden sejtje szerves összefüggésben van egymással és az egésszel. A városépítés feladata tehát az, hogy kutassa a tájjal együtt élő városorganizmus életfeltételeit, megállapítsa szükségleteit és gondoskodjék azokról az intézményekről, amelyeket ezek a szükségletek megkívánnak. A város jövő fejlődését, tervezésének elveit, építésének szempontjait azonban csak a város múltjának, történeti szerepének felismerésével lehet körvonalazni. Ennek a kutatása egy új tudomány, a városépítés-történeti tudomány feladata, amely adatokért ugyan a történelemtudományhoz fordul, de „értékelésének szempontjait maga alkotja meg”, s maga határozza meg kutatásának módszereit is. Valló ezek után megvizsgálta a magyar városépítés-történet, a várostörténet, a településtörténet, az építészettörténet, a helytörténet eddigi kutatásainak eredményeit, és 17 pontban felsorolta a magyar városépítés-történet kutatás legsürgősebb feladatköreit (persze ez ilyen mértékben túlzott követelmény). A tanulmány második részében Borbíró foglalkozott a városépítés-történet kutatás módszertanával, azonban természetesen messze vezetne s nem egy ismertetés keretébe tartozik ezeknek a problémáknak a részletes tárgyalása a megvitatása.

Az elméleti alapvetés után a Közlemények eddig megjelent számaiban négy város történeti városközpontjának vizsgálati eredményeit tették közzé (Pécs — Pogány Imre és Heckenast Péter; Székesfehérvár — Heckenast Péter; Szeged — Laboda Zsigmond; Szentés — Mező Lajos), de ide tartozik tulajdonképpen Major Jenő tanulmánya a középkori magyar városkép problémájáról (1955 március) is, amelyben Sopron város XIII—XIV. századi városképének vizsgálatával kapcsolatban megállapította, hogy „középkori városaink egy részének (Sopron, Visegrád, esetleg Pozsony) utcaképe, sziluettje sok tekintetben hasonló lehetett az A. Sitte cikke alapján említett nyugat-európai és olasz városokéhoz”.

Nem szorosan a városépítés-történet fő témaköréhez tartoznak Pogány Frigyes, Granasztói Pál és Fürst János tanulmányai (Városkompozíció, városépítészeti együttesek — 1953. december, majd ennek a problémának alaposabban kidolgozott formája 1955 márciusában Városépítészeti címen, és Granasztóinak 1956 júniusában megjelent tanulmánya: A magyar városépítészet sajátosságairól), amelyek „a város térbeli megjelenését egészében és részeiben esztétikai vizsgálódás tárgyának” tekintik, azonban mivel a városépítésben nemcsak a műalkotás létrehozásának törvényszerűségeit, hanem feltételeit is kutatják, ilyen értelemben kapcsolódnak a városépítés-történethez is. Céljaikban pedig a városfejlesztés kérdéseihez, azok megoldásához kívánnak hozzájárulni. Ezekben a tanulmányokban számos értékes szempont és meghatározás merül fel a városképről, a városépítészeti együttesekről a városépítészeti kompozícióról, a magyar városképződés alapjairól, a magyar városok szerkezetéről s külön a magyar városképről.

A városfejlesztés kérdése a Településtudományi Közleményekben 1955 márciusában vetődött fel, azzal kapcsolatban, hogy míg addig többnyire új városok, illetve városrészek tervezési elveit dolgozták ki, ekkor került sor arra, hogy a meglévő városok, illetve e városok már beépített részeinek fejlesztésével is foglalkozzanak. Ebben a témakörben a Közlemények számaiban néhány fontos tanulmány jelent meg (Elavult városrészek szanálásának irányelvei — Faragó Kálmán, Heim Ernő, Keresztély György; Budapest fejlesztésének időszerű kérdéseiről — Perényi Imre; Óbuda belső részének részletes rendezési terve — Kismarty-Lechner Gyula).

A falufejlésztés kérdése 1954 júliusában jelentkezett először a Közleményekben a fokozottabb faluépítési jellegű beruházásokkal kapcsolatban. A várostervezés terén ekkor már voltak megfelelő tapasztalatok, a falvak tervezése esetében azonban különleges követelmények is felmerültek, amelyek lényegesen eltértek a városrendezési tapasztalatoktól. Feladatuknak elsősorban azt tartották, hogy egyrészt választ kapjanak arra a kérdésre, hogy „milyen a magyar falu, mint a paraszti élet színterét képező települési egység, milyen fejlődési folyamat alakította ki, és hogyan elégíti ki a benne levő közösségnek az igényeit”, másrészt, hogy megállapítsák a fejlődés követelményeit, amelyek mindenekelőtt a mezőgazdaság átszervezésével kapcsolatosak, nem feledve a falu esztétikai kialakításának a követelményeit sem. Tehát az elgondolásban a

tervezési, történeti és esztétikai szempontok éppúgy érvényesültek itt is, mint a városok esetében.

Perényi Imre programadó cikke után Major Jenő és Valló István összeállította a településtudomány és a rokon tudományok feladatait a faluépítésben, s meghatározta a faluvizsgálatok célját és tartalmát. Major, Valló és Vargha László kidolgozta a faluvizsgálatok módszertanát is, ez azonban, sajnos, kéziratban maradt. Ennek alapján a Városépítészeti tanszék megvizsgált két falut: Akalit és Uszódot. Az uszódi vizsgálat eredményeit (Egy dunamenti falu településtudományi vizsgálata) Laboda Zsigmond és Major Jenő a Közleményekben közzétette. Major Jenő érdekes kísérletet tett arra is (Szempontok a faluépítési hagyományok kutatásának módszeréhez), hogy néhány középkori falu (Kistolmács, Ostfiasszonyfa, Kemesessömjén, Csehimindszent, Csehi, Zalabér) középkori alaprajzi problémáit tisztázza. A múlt és a jelen felmérése után került sor a Közleményekben A magyar mezőgazdasági településhálózat fejlesztésének kérdései (1957. június, Faragó Kálmán és Major Jenő) kidolgozására, s 1959 áprilisában jelent meg egy tanulmány A falu közművei és a korszerű településszerkezet címmel (Hergár Viktor).

A Közlemények számaiban sok egyéb várostervezési, városkörnyéktervezési tanulmány mellett tisztázták a regionális tervezés alapkérdéseit, sőt metódikáját is kidolgozták (Perényi Imre, Jankovich István, Keresztély György, 1956 júniusában).

A Közlemények minden számában találunk cikket vagy ismertetést a külföldi településtudományi törekvésekről, és bibliográfiát a legújabb településtudományi irodalomról.

A Településtudományi Közleményekben megjelent tanulmányok nagyobbik része természetesen a Közlemények gyakorlati céljait van hivatva a szolgálni. Ezek a tanulmányok szorosan és közérthetően kapcsolódnak és kapcsolódnak a településtervezés, városépítés, város- és falufejlesztés kérdéséhez, tehát népgazdasági problémákhoz. Azonban igen sok esetben a történettudomány számára is új szempontokat és új adatokat nyújtó tanulmány is napvilágot látott a Közlemények — sajnos, nagyon nagy időközökben megjelenő — számában.

Nagy Lajos

Wagner, Hans: **Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg.** 1. köt. Die Urkunden von 808 bis 1270. Verl. Herm. Böhlau Nachfog. Graz—Köln 1955, XXX+482 old.

Burgenland s a vele kelet felől határos Moson, Sopron és Vas megyei területsáv történetének a feldolgozásához szolgáló okmánytár kiadásának a gondolatát az Institut für österreichische Geschichtsforschung igazgatója, H. Hirsch vetette fel még a 30-as évek elején. Az okleveles anyag összegyűjtése 1932-ben kezdődött el. Egymást váltva